

10. Swedish Government budget proposal. Budgetpropositionen för 2002 Förslag till statsbudget för budgetåret 2002, reviderad finansplan budgetpolitiska mål, ändrade anslag för budgetåret 2001 skattefrågor. : https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/budgetpropositionen-for-2002_GP031

11. Swedish schools inspectorate official website. : <https://www.skolinspektionen.se/en/About-Skolinspektionen/About-the-Swedish-Schools-Inspectorate/>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Єрмошенко А.М., д.е.н., професор кафедри фінансів, доцент, Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Киото, 19, м. Київ, Україна, 02156
e-mail: vermoshenko@gmail.com

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Єрмошенко А.Н., д.э.н., профессор кафедры финансов, доцент, Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, Украина, 02156
e-mail: vermoshenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Yermoshenko Anastasia, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics
Kioto str., 19, Kyiv, Ukraine, 02156
e-mail: vermoshenko@gmail.com

УДК 336.15

ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Крикун Т.І.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування видатків бюджету на соціальне забезпечення.

Метою дослідження є розкриття сутності видатків бюджету на соціальне забезпечення.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. Розкрито сутність видатків бюджету в частині фінансування видатків соціального спрямування. Проаналізовано розвиток фінансування соціального захисту населення, як системи фінансових відносин. Розкрито особливості формування видатків бюджету на потреби соціального захисту населення в умовах трансформації економіки. Визначено, що еволюція суспільного розвитку та фінансових відносин привели до виокремлення соціального захисту населення у вагомий фінансову складову, що стала одним із дієвих інструментів стимулювання людського капіталу. Основною метою її реалізації є забезпечення довгострокової макроекономічної та соціальної стабільності в державі. Удосконалення системи соціального захисту населення мають супроводжуватися структурними змінами в бюджетно-податковій політиці, інституційним удосконаленням механізмів державного управління, підвищенням якісного рівня прогнозування соціально-економічного розвитку суспільства на середньострокову перспективу. На даний час важливим є поглиблення теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення системи соціального захисту населення як складової регуляторного механізму фінансової політики країни, що надасть змогу посилити взаємозв'язок фінансового регулювання із динамікою соціально-економічного розвитку.

Галузь застосування результатів роботи. Бюджет. Видатки бюджету на соціальний захист населення.

Висновки. Однією із передумов сталого розвитку суспільства є створення ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, яку доцільно розглядати як процес реалізації регуляторного механізму фінансової політики країни, що передбачає формування та використання фінансових ресурсів на цілі соціального захисту населення з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку країни. Фінансова спроможність та збалансованість є вагомими складовими системи соціального забезпечення, яка має комплексний характер та передбачає надання громадянам гарантованого державою мінімуму соціальних послуг. Забезпечення умов для підвищення рівня добробуту населення потребує формування та реалізації виваженої та послідовної фінансово-бюджетної політики держави. З метою підвищення рівня бюджетної результативності в частині фінансування галузей соціальної сфери необхідним є упорядкування переліку та кількості соціальних

пільг, використання інструментарію надання адресної соціальної допомоги, оптимізація соціальної інфраструктури відповідно до особливостей та потреб територіальних громад. Удосконалення системи соціального захисту населення має супроводжуватись подальшим розвитком інституційних та методологічних засад планування видатків системи соціального захисту, формуванням показників забезпечення соціальних послуг.

Ключові слова: бюджетна система, видатки бюджету, соціальний захист, програмно-цільовий метод планування бюджету, соціально-економічний розвиток.

ФОРМИРОВАНИЕ РАСХОДОВ БЮДЖЕТА НА СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ

Крикун Т.И.

Предметом исследования являются теоретические и практические вопросы формирования расходов бюджета на социальное обеспечение.

Целью исследования является раскрытие сущности расходов бюджета на социальное обеспечение.

Методы исследования. В работе применена совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурный, сравнительный, факторный методы, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Результаты работы. Раскрыта сущность расходов государственного бюджета в части финансирования расходов социальной направленности. Проанализировано развитие социальной защиты населения, как системы финансовых отношений. Раскрыты особенности формирования расходов бюджета на нужды социальной защиты населения в условиях трансформации экономики. Определено, что эволюция общественного развития и финансовых отношений привели к выделению социальной защиты населения в весомую финансовую составляющую, которая стала одним из действенных инструментов стимулирования развития человеческого капитала. Основной целью реализации является обеспечение долгосрочной макроэкономической и социальной стабильности в государстве. Совершенствование системы социальной защиты населения должны сопровождаться структурными изменениями в бюджетно-налоговой политике, институциональным усовершенствованием механизмов государственного управления, повышением качественного уровня прогнозирования социально-экономического развития общества на среднесрочную перспективу. В настоящее время важным является углубление теоретико-методологических основ финансового обеспечения системы социальной защиты населения как составляющей регуляторного механизма финансовой политики страны, позволит усилить взаимосвязь финансового регулирования с динамикой социально-экономического развития.

Область применения результатов работы. Государственный бюджет. Расходы бюджета в части финансирования системы социальной защиты населения.

Выводы. Одной из предпосылок устойчивого развития общества является создание эффективной системы финансового обеспечения социальной защиты населения, которую целесообразно рассматривать как процесс реализации регуляторного механизма финансовой политики страны, предусматривает формирование и использование финансовых ресурсов на цели социальной защиты населения с учетом тенденций социально-экономического развития страны. Финансовая состоятельность и сбалансированность являются весомыми составляющими системы социального обеспечения, которая имеет комплексный характер и предусматривает предоставление гражданам гарантированного государством минимума социальных услуг.

Обеспечение условий для повышения уровня благосостояния населения требует формирования и реализации взвешенной и последовательной финансово-бюджетной политики государства. С целью повышения уровня бюджетной результативности в части финансирования отраслей социальной сферы необходимо упорядочения перечня и количества социальных льгот, использование инструментария предоставления адресной социальной помощи, оптимизация социальной инфраструктуры в соответствии с особенностями и потребностями территориальных общин. Совершенствование системы социальной защиты населения должно сопровождаться дальнейшим развитием институциональных и методологических основ планирования расходов системы социальной защиты, формированием показателей обеспечения социальных услуг.

Ключевые слова: бюджетная система, бюджетные расходы, социальная защита, программно-целевой метод планирования бюджета, социально-экономическое развитие.

FORMATION EXPENSES BUDGET FOR SOCIAL SECURITY

Krykun T.I.

The subject of research are the theoretical and practical issues of budget for financing the social protection system.

The aim of the study is to reveal the essence of the budget expenditure on social protection of the population.

Research methods. The paper used a set of scientific methods and approaches, including systemic, structural, comparative, factorial methods that allowed to realize the unity of the conceptual study.

The results of robots. The essence of the state budget in financing of social expenses. Analyzed the development of social protection of the population, as the financial system of relations. Some aspects of the

budget spending on social protection of the population in the conditions of transformation of economy. It was determined that the evolution of social development and financial relations led to the identification of social protection of the population in a weighty financial component, which has become one of the most effective instruments to promote the development of human capital. The main objective of the implementation is to provide long-term macroeconomic and social stability in the country. Improving social protection system should be accompanied by structural changes in fiscal policy, institutional improvement of governance mechanisms, increasing the quality level of forecasting of social and economic development of society in the medium term. Currently, important is to deepen the theoretical and methodological bases of financial support the social welfare system as a part of the regulatory mechanism of financial policy of the country, will strengthen the relationship of the financial regulation of the dynamics of socio-economic development.

Application of the results. *The state budget. Budget expenditures in financing the social protection system.*

Conclusions. *One of the prerequisites for sustainable development of the society is to create an effective system of financial provision of social protection, which should be viewed as the process of implementation of the regulatory mechanism of financial policy of the country, provides for the formation and use of financial resources for social protection of the population, taking into account trends in the socio-economic development of the country. Financial viability and balance are strong components of the social security system, which is complex and provides for citizens of the state guaranteed minimum of social services. Ensuring conditions for increasing the level of welfare of the population requires the development and implementation of prudent and consistent fiscal policy. In order to increase the level of budget performance in terms of financing social sphere need to streamline the list and the number of social benefits, the use of instruments of social assistance, optimization of social infrastructure in accordance with the characteristics and needs of local communities. Improving social protection system should be accompanied by further development of the institutional and methodological foundations of social protection expenditure planning, formation of indicators provide social services.*

Keywords: *budget system, budget expenditure, social protection, program-target method of budget planning, socio-economic development.*

Постановка проблеми. Державне регулювання фінансового забезпечення системи соціального захисту населення є важливою складовою загальної фінансової політики, з огляду на необхідність підтримки якості людського капіталу та його розвитку. Одним із дієвих інструментів стимулювання розвитку та підтримки якості людського капіталу є забезпечення ефективної державної політики щодо соціального захисту населення, яка еволюційно перетворилась у вагомий та необхідний фінансовий складовий елемент. Основною метою її реалізації є забезпечення довгострокової макроекономічної та соціальної стабільності в державі.

Удосконалення системи соціального захисту населення мають супроводжуватися структурними змінами в бюджетно-податковій політиці, інституційним удосконаленням механізмів державного управління, підвищенням якісного рівня прогнозування соціально-економічного розвитку суспільства на середньострокову перспективу. На даний час важливим є поглиблення теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення системи соціального захисту населення як складової регуляторного механізму фінансової політики країни, що надасть змогу посилити взаємозв'язок фінансового регулювання із динамікою соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні засади формування та розвитку системи фінансового забезпечення соціального захисту населення знайшли відображення у працях зарубіжних вчених: О. Богачової, Ф. Бастія, А. Вагнера, С. Вітте, Л. Ерхарда, Дж. М. Кейнса, Е. Ліндала, Т. Мальтуса, А. Маршалла, Дж. Ст. Мілля, І. Озерова, А. Піру, Д. Рікардо, В. Родіонової, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, С. Фішера, О. Улюкаєва, С. Янової.

Питанням фінансового забезпечення соціального захисту населення в умовах економічних перетворень присвячені праці вітчизняних вчених Т. Боголіб, О. Василика, В. Гейця, В. Глуценка, О. Кириленко, Е. Лібанової, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, О. Макарової, П. Нікіфорова, В. Новікова, Д. Полозенка, В. Тропіної, В. Федосова, І. Чугунова, Л. Черенько, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування видатків бюджету на соціальне забезпечення.

Метою дослідження є розкриття сутності видатків бюджету на соціальне забезпечення.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати дослідження. Створення соціально орієнтованої моделі ринкового господарства як загальносвітової тенденції змушує посилити увагу до з'ясування того, що власне означає «соціальне». Світова наукова думка має у своєму арсеналі багатий методологічний інструментарій для дослідження соціальних проблем. За твердженням деяких науковців, із появою у термінологічному лексиконі поняття «соціальний» воно застосовувалося виключно для позначення принципово нових явищ, що властиві людині і виникають в об'єднаннях людей. Але в основному термін «соціальний» ототожнюється багатьма авторами і нині з поняттям «суспільний». Український учений-економіст В.Б. Тропіна зауважує, що у більшості визначень соціальні відносини «розчиняються» так чи інакше у всій сукупності суспільних відносин. Суспільні відносини є одним з опорних понять філософії і соціології. Суб'єктами їх є індивіди і соціальні

спільноти. «Функціонуючи як форма діяльності людей, суспільні відносини мають надособистісний, надіндивідний характер. Соціальні відносини є частиною суспільних відносин. Найбільш прийнятними вважаємо висновки, зроблені науковцями А.Б. Козловим та А.А. Грицановим. На думку А.Б. Козлова, соціальні відносини «займають проміжне положення між економічними і політичними, між базисом і надбудовою; соціальне притаманне таким спільнотам, як клас, нація, колектив, сім'я, а також особистості; у центрі соціального життя – людина, її становище і місце у суспільстві, умови і спосіб її життя, потреби». Укладач і головний науковий редактор новітнього філософського словника А.А. Грицанов інтерпретує «соціальне» як пакетне поняття, одним із тлумачень якого є «нерозривна єдність фрагментованих одиниць людського буття і колективних форм їх існування».

Соціальні відносини отримують нормативне закріплення у законодавстві. Врегульовані правом і приведені в певну систему соціальні відносини, розвиток яких відбувається у напрямі соціальної захищеності людини, мають стати на сьогоднішній день пріоритетом соціальної політики держави.

Соціальний розвиток проявляється як розвиток соціальних відносин, трансформація яких має відбуватися у бік позитивних змін на рівнях індивіда, групи людей, держави й усього суспільства. Історія постійно вчить, що не повинно бути так, щоб добре жила лише одна людина чи група людей. Великі соціальні потрясіння, що відбуваються впродовж останніх років у ряді країн Північної Африки, Близького Сходу та в Україні, яскраво це підтверджують.

Категорія «захист» має універсальне значення. Тлумачні видання пояснюють зміст цього слова як «заступництво», «охорона», «підтримка», «убезпечення», «запобігання», «попередження». В економічних тлумачних виданнях термін «соціальний захист» з'явився наприкінці 1990-х - початку 2000 р. і використовувався для позначення сукупності заходів держави, спрямованих на соціальний захист і підтримку населення чи окремих верств населення. До того часу використовувався термін «соціальне забезпечення». «У перших законодавчих актах західних країн, - стверджує український правознавець Н.Б. Болотіна, - він не застосовувався, йшлося про соціальне страхування. Справедливість вимагає встановити, кому ж належить пріоритет у застосуванні саме такого терміна - «соціальне забезпечення». У багатьох зарубіжних і вітчизняних публікаціях вважається беззаперечним, що термін «соціальне забезпечення» уперше використав у 1934 р. президент США Д. Рузвельт, який одним із розділів своєї програми Новий курс передбачив Акт про соціальне забезпечення. Н. Б. Болотіна доводить, що з 1917 р. по 1922 р. саме в Росії було видано понад 100 декретів стосовно питань соціального забезпечення, а 31 жовтня 1918 р. Рада народних комісарів Росії затвердила Положення про соціальне забезпечення трудящих. Визначення поняття «соціальне забезпечення», які дають вчені, досить різноманітні. Однак основне значення і мету соціального забезпечення вони вбачають у реалізації права особи на гідне існування через забезпечення мінімального рівня життя. Один із «стовпів» теорії соціального захисту населення професор Оксфордського університету, державний і політичний діяч У. Беверідж у своїй доповіді у 1942 р. визначив соціальне забезпечення саме як «забезпечення мінімального доходу у випадках безробіття, хвороби, аварій, звільнення по старості, запобігання збитків від утримання інших людей, а також вирішення проблеми особливих витрат, що виникають при народженні, смерті, шлюбу». [1].

Після Другої світової війни внаслідок поширення соціалістичних ідей, упровадження доктрини соціальної держави в розвинутих ринкових країнах поняття «соціальне забезпечення» набуло сенсу компоненти соціальної політики. А термін «соціальне забезпечення» почав вживатися у міжнародних документах, прийнятих у другій половині ХХ ст.: Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Соціальний захист населення визначено як «захист, який суспільство забезпечує своїм членам через набір суспільних заходів від економічних і соціальних лих, що спричиняє суттєве зниження заробітків у результаті хвороби, пологів, виробничих нещасних випадків, безробіття, інвалідності, старості чи смерті; забезпечення медичної допомоги; забезпечення субсидій сім'ям з дітьми». Цей термін застосовується і в українському законодавстві, зокрема, у Концепції соціального забезпечення населення України та деяких інших актах. Проте у статті 46 Конституції України вживається термін – «соціальний захист». Із змісту цієї статті випливає, що поняття «соціальний захист» ширше і включає в себе поняття «соціальне забезпечення».

Отже, хоча термін «соціальний захист» в Україні вживається порівняно недавно, він замінив термін «соціальне забезпечення», який зберігає право на існування, проте характеризує дещо вужче поняття, ніж соціальний захист. Захист надається державою через соціальні гарантії, встановлені в законодавчому порядку, та економічний механізм їх реалізації (що саме і є механізмом фінансового забезпечення їх виконання); може надаватися й іншими суб'єктами господарювання – через соціальні виплати, встановлені законодавчо, та/або за власною ініціативою. Захист має компенсаційний та попереджувальний характер. Тому, вважаємо, сучасний термін «соціальний захист» влучніше, ніж термін «соціальне забезпечення» підходить для позначення сукупності тих заходів держави та інших суспільних інститутів, що спрямовані на подолання чи упередження бідності населення. «Соціальний захист» як економічна категорія є категорією фінансів і виражає відносини, що виникають у процесі встановлення взаємозв'язків між суб'єктами і об'єктами соціального захисту з приводу акумуляції грошових коштів та їх розподілу. У поєднанні з категоріями «соціальний» і «населення» він утворює наукове поняття, яке набуває сутнісного навантаження як специфічний засіб грошово-матеріальної підтримки стабільності доходів людей у випадках настання соціальних ризиків.

У сучасній офіційній та науковій літературі можна зустріти різні тлумачення поняття «соціальний захист населення». Багато авторів розглядають його як діяльність держави, що спрямована на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення і нейтралізацію негативних чинників, що впливають на неї, створення умов для самовизначення особистості і утвердження її в житті; як «державне гарантування прав громадянам України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової чи тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законодавством України»; як «систему соціальних та економічних прав і гарантій, що закріплюються державою і реалізуються її соціальною політикою на основі рівня, достатнього для відтворення і розвитку особистості на всіх етапах життєдіяльності людини». Є визначення, в яких автори поєднують декілька аспектів одразу.

Огляд наведених визначень показує, що всі вони мають право на існування, оскільки не заперечують загальні цільові орієнтири політики держави у сфері соціального захисту населення. Статті 46, 48 і 49 Конституції України визначають право громадян на достатній життєвий рівень для себе і для своєї сім'ї, на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, а також право громадян на соціальний захист за віком, у випадку хвороби, інвалідності, втрати годувальника та в інших випадках, передбачених законом. Основний закон покладає на державу обов'язок створювати необхідні умови для реалізації цього права. Конституції перелічує умови забезпечення громадян, а саме: певні періоди життя, пов'язані з віком людини (дитинство, старість), стан здоров'я, втрата працездатності чи втрата годувальника; закріплює положення про те, що державні пенсії й соціальні допомоги встановлюються законом [1].

Соціальна політика - це комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад. Отже, очевидно, що соціальна політика – більш ємне поняття і передбачає широкий комплекс мір соціального характеру. Сучасну соціальну політику слід розглядати у широкому розумінні як складову загальнодержавної політики, що спрямована на соціальний розвиток, і у вузькому значенні як політику, спрямовану на соціальний захист населення. Діалектичний взаємозв'язок фінансової та соціальної політики знаходить свій конкретний прояв у соціальному захисті населення. Фінансова політика має своєю кінцевою метою фінансове забезпечення матеріальних і духовних благ як важливої умови зростання добробуту населення; соціальна політика впливає на відносини між людьми щодо використання ними умов життя й удосконалення його виходячи з принципу соціальної справедливості. Виконання соціальних гарантій залежить від того, наскільки успішно здійснюється фінансове забезпечення соціального захисту населення. Сучасні науковці розглядають фінансове забезпечення системи соціального захисту населення по-різному: як *функцію фінансів*, як метод фінансового механізму, процес формування цільових грошових фондів тощо. *Наприклад, російський економіст О.І. Роккель розглядає фінансове забезпечення соціального захисту населення у вузькому та широкому розумінні. У вузькому - це функція фінансів, за допомогою якої обслуговуються процеси створення й використання доходів у сфері соціального захисту населення у результаті приводу в дію спеціальних фінансових інструментів і механізмів; у широкому - сукупність фінансових інститутів, принципів організації, фінансових форм, методів (інструментів) і механізмів соціального захисту населення.*

Український науковець Л.М. Клівіденко визначає фінансове забезпечення соціального захисту населення, з одного боку, як «об'єктивне економічне явище, яке відображає сукупність заходів, пов'язаних з обслуговуванням частини перерозподільних відносин з метою формування і використання бюджетних, страхових, благодійних та інших фондів грошових коштів, призначених для соціального захисту населення», з іншого - як «матеріальне вираження даного явища, зокрема за змістом - як сукупність цільових грошових фондів, за формою – як сукупність фінансових планів окремих ланок соціального захисту населення, за організаційним забезпеченням – як діяльність конкретних суб'єктів і як метод фінансового механізму...». Підхід, згідно з яким фінансове забезпечення подано як один із методів фінансового механізму, покликаний забезпечувати розподільні (перерозподільні) процеси з метою утворення доходів і фондів коштів, притаманний працям О. П. Кириленко. У навчальному посібнику «Фінанси» за редакцією С. І. Юрія і В. М. Федосова фінансове забезпечення визначається як фінансовий метод та як «формування цільових грошових фондів суб'єктів господарювання у достатньому розмірі та їх ефективне використання». В. М. Опарін вважає фінансове забезпечення «методом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток» і стверджує, що фінансове забезпечення та фінансове регулювання можна виділити як структурні підсистеми фінансового механізму, що характеризують зміст впливу фінансів на різні сторони розвитку суспільства» [1].

На початку ринкових перетворень в Україні стало зрозуміло, що система державного соціального забезпечення, яка дісталась у спадщину від планової економіки, не відповідає новим реаліям, постала ідея розробки нової концепції соціального захисту. Ще у серпні 1990 р. під тиском профспілок і громадськості головою Державного комітету праці СРСР було винесено на публічний розгляд проект «Основних положень концепції соціального захисту населення при переході до регульованої економіки». Державні структури України у цей час не запропонували свого проекту, але профспілки України в жовтні 1990 р. оприлюднили альтернативний проект концепції «Про соціальний захист прав та інтересів трудящих при переході республіки до регульованої ринкової економіки». Система соціального захисту населення і, відповідно, механізм її фінансування, у своєму розвитку пройшли ряд етапів. Однак вважаємо, що процес становлення системи соціального захисту населення як комплексної фінансової системи, яка б відповідала новим

реаліям життя, ще не закінчився. Це складний інверсійний і тому суперечливий процес, який не можна умістити в межі двадцятидворічного періоду.

Сучасна вітчизняна державна система соціального захисту населення інституціонально складається з таких систем: соціального страхування; соціального забезпечення, включаючи пенсійне забезпечення; системи зайнятості.

На перехідному етапі економічних реформ, коли фінансові ресурси держави обмежені, соціально-економічний розвиток країни великою мірою залежить від бюджетної політики у сфері державних видатків. Спрямування бюджетних видатків на підтримку соціально незахищених верств населення активно впливає на темпи економічного зростання держави, завдяки передусім першочерговому фінансуванню наукових досліджень, розвитку пріоритетних галузей економіки, вирівнюванню регіональних диспропорцій. Держава застосовує різні форми впливу на економіку, а саме: надання субсидій організаціям і населенню, здійснення державних інвестицій, бюджетне фінансування галузей, що визначають науково-технічний прогрес, досягаючи відповідних змін економічних пропорцій [5].

Бюджет є провідною ланкою фінансової системи країни та основним інструментом регулювання державою процесів розвитку. Успіх реформ, спрямованих на відновлення поступального економічного зростання та підвищення добробуту громадян, значною мірою залежить від ефективності фіскальної політики та збалансованості бюджетної системи. На сучасному етапі трансформацій особливо нагальною є потреба у забезпеченні впливу держави на соціально-економічні процеси шляхом оптимізації бюджетної політики. Остання передбачає необхідність вдосконалення бюджетної системи та механізму бюджетного регулювання економіки й соціальної сфери. Держава є головним фінансовим суб'єктом, вона володіє таким потужним фінансовим ресурсом, як державний бюджет. Тому основним призначенням держави є фінансове забезпечення тих потреб, які не можуть бути задоволені через ринковий механізм, а також особисто кожною людиною через об'єктивні причини. До них, зокрема, належать правопорядок, освіта, охорона здоров'я, оборона, підтримка громадян, які на ринку праці є неконкурентоспроможними – інваліди, діти, літні люди, соціальний захист населення від стихійних лих і техногенних катастроф та деякі інші. Виходячи з цього держава будує свою фінансову політику, головним завданням якої є пошук оптимальної моделі перерозподілу фінансових ресурсів. Крім того, перерозподіл повинен бути соціально справедливим. У розпорядженні держави є бюджетно-податковий механізм, який дозволяє вирішувати ці завдання. Але для цього він має бути досконалим. Останнім часом для регулювання соціального забезпечення держава значно активніше застосовує такі фінансові інструменти, як податки, податкові пільги, тарифи, субсидії, кредити і т.п. За допомогою бюджетного механізму впорядковується процес фінансового забезпечення соціального захисту. Воно здійснюється шляхом бюджетного фінансування. Вихідним елементом в аналізі бюджетного фінансування соціального захисту населення є видатки бюджету. Бюджетна політика у сфері видатків повинна бути спрямована на виконання завдань соціально-економічного розвитку суспільства, сприяти структурним перетворенням економіки та розбудові соціальної інфраструктури, враховувати динаміку макроекономічних процесів, оперативно реагувати на зміни пріоритетів фінансової та соціальної політики держави [5].

В Україні у складний період переходу до ринкової системи у 90-ті роки необхідно було запобігти масового зuboжіння населення, тому уряд змушений був удатися до значного виділення коштів на соціальну підтримку. Подальші високі вкладення в соціальний захист були продиктовані необхідністю нівелювати соціальні потрясіння під час економічної кризи 2008-2009 рр., а потім розширенням соціальних програм у передвиборчій період. Зауважимо, що не всяке економічне зростання дає в якості прямого наслідку зниження бідності. Це пов'язано з тим, що економічне зростання забезпечує економічно активну частину населення, а доходи бідних та непрацездатних осіб не збільшуються, що відповідно посилює навантаження на державну систему соціального захисту населення.

Формування параметрів бюджетної політики, у тому числі фінансування соціального захисту населення, має здійснюватися з урахуванням прогнозу витрат на соціальний захист на середньо- та довгострокову перспективу, який є важливим інструментом регуляторного механізму фінансової політики. Бюджетне фінансування соціального захисту населення ґрунтується на загальних принципах фінансування, але має й певні відмінні риси. 70-90% соціальних потреб задовольняється людиною за місцем проживання, в межах місцевих громад. Тому для місцевого самоврядування на відміну від інших рівнів влади, соціальні проблеми є переважаючими. Останнім часом здійснюється складний неоднозначний перехід - відбувається передача функцій управління в соціальній сфері з державного рівня на міський та районний рівень. При цьому змінюється й принцип фінансування соціального захисту населення: домінуючий раніше «виробничий» принцип уступає місце територіальному. Бюджетним кодексом України передбачено розмежування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення між бюджетами різних рівнів. Так, п. 9 ст. 87 БКУ передбачено видатки на соціальний захист з Державного бюджету України; п.4 ст. 89 БКУ визначено склад видатків на соціальний захист з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського АР Крим і обласного значення та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; п. 4 ст. 90 БКУ визначено склад видатків на соціальний захист з бюджету АР Крим та обласних бюджетів і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Бюджетне фінансування соціального захисту населення здійснюється у декілька стадій: планування видатків, акумуляція коштів до бюджету, розподіл за різними статтями видатків, передача коштів на місця

задля визначених цілей. Формування бюджетних видатків починається з планування. Воно має спиратися на ґрунтовне вивчення потреб населення. За основу береться очікуване виконання бюджету за видатками за попередній період. Звітні дані про виконання бюджету за видатками, що є в розпорядженні як Міністерства фінансів України, так і фінансових органів, як правило, за півріччя, доповнюються оцінкою очікуваного виконання показників за видатками за період, який залишається до кінця року. Аналіз звітних показників і оцінка перспективи до кінця року дають змогу визначити очікуване виконання бюджету за видатками. З одержаних видатків виключаються ті, яких не буде у плановому році [4].

Планування витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення на місцевому рівні здійснює управління праці та соціального захисту населення державної адміністрації відповідно до територіальної підлеглості. Воно забезпечує складання бюджетних запитів відповідно до вимог інструкції з підготовки бюджетних запитів, з урахуванням звітів про виконання паспортів бюджетних програм, а також висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України. Управління праці та соціального захисту населення державної адміністрації, відповідно до ст. 35 Бюджетного кодексу України, складає бюджетні запити на наступний рік, які розробляються на основі фактичних видатків за попередній рік, наявного контингенту, з урахуванням коефіцієнту інфляції. Усі показники бюджетних запитів формуються на основі бюджетної класифікації.

На сьогодні найпрогресивнішим підходом до організації бюджетного процесу у більшості країн світу визнано програмно-цільовий метод, особливістю якого є орієнтація на отримання кінцевого результату від використання бюджетних коштів. Тобто акцент переноситься з планування бюджетних витрат на планування конкретних суспільних результатів, як поточних, так і перспективних, які відображаються у спеціальних програмах. Враховуючи, що соціальний захист населення переважно здійснюється за бюджетні кошти, то застосовуючи спеціальні бюджетні механізми та інструменти можна ефективно регулювати цей аспект людського розвитку. На сьогодні програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету. З огляду на значну соціальну складову місцевих бюджетів запровадження програмно-цільовий метод на їхньому рівні дасть змогу значно підвищити ефективність використання бюджетних коштів для досягнення стратегічних цілей держави у соціальній сфері. Найбільшу частку у видатках державного бюджету на соціальну сферу становлять видатки на соціальний захист населення. Темпи зростання цих видатків також найвищі з-поміж інших видатків соціального спрямування. Зростання бюджетних видатків на соціальний захист населення не завжди означає збільшення витрат на одну особу. Воно може відбутися й з-за розширення складу соціально захищених груп, збільшення кількості нужденних громадян, підвищення вартості соціальних послуг. Хоча за умов переходу до соціально орієнтованої моделі ринкової економіки з появою нових економічних агентів загальна тенденція витрат на соціальний захист населення має бути у послідовному зростанні їхньої частки та зменшенні частки держави. У зв'язку з цією обставиною постає проблема пошуку оптимального співвідношення фінансів різних суб'єктів соціального захисту та чіткої правової визначеності зобов'язань держави (державного бюджету) та органів місцевого самоврядування (місцевих бюджетів) щодо соціального захисту населення. ситуація, що склалася у соціальній сфері, не дозволяє відкладати її реформування на пізніші строки. У зв'язку з цим необхідне переосмислення орієнтирів у формуванні соціальної політики. Вона має бути налаштована на органічне поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання. Спрямування коштів в економіку створює передумови для зростання ВВП і тим самим, з одного боку, збільшує можливості бюджету в фінансуванні соціальних заходів, з іншого – зменшує навантаження на бюджет, оскільки зменшує потребу в самому соціальному захисті населення.

Висновки. Однією із передумов сталого розвитку суспільства є створення ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, яку доцільно розглядати як адаптивний процес реалізації регуляторного механізму фінансової політики країни, що передбачає формування та використання фінансових ресурсів на цілі соціального захисту населення з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку країни. Фінансова спроможність та збалансованість є вагомими складовими системи соціального забезпечення, яка має комплексний характер та передбачає надання громадянам гарантованого державою мінімуму соціальних послуг. Забезпечення умов для підвищення рівня добробуту населення потребує формування та реалізації виваженої та послідовної фінансово-бюджетної політики держави. З метою підвищення рівня бюджетної результативності в частині фінансування галузей соціальної сфери необхідним є упорядкування переліку та кількості соціальних пільг, використання інструментарію надання адресної соціальної допомоги, оптимізація соціальної інфраструктури відповідно до особливостей та потреб територіальних громад. Удосконалення системи соціального захисту населення має супроводжуватись подальшим розвитком інституційних та методологічних засад планування видатків системи соціального захисту, формуванням показників забезпечення соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Баранник Л.Б. *Сучасні тенденції в розвитку соціального захисту населення в світі* / Л.Б. Баранник // *Соціально-економічні явища і процеси. Тамбовський державний універ.* - 2013. - №1. - С. 32-37.
2. Бланкарт Ш. *Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки* / Пер. з нім. – К. : Либідь, 2000. – 609 с.

3. Самуельсон П. Економіка / П. Самуельсон, В. Нордгауз; пер. з англ. – М. : Вільямс, 2010. – 1360 с.
4. Теорія фінансів / За ред. В.М. Федосова, С.І.Юрія. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
5. Чугунов І.Я. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І.Я. Чугунов, В.Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2014. – №4. – С.79-91.

References

1. Barannik L. Modern trends in social protection in the world // Socio economic phenomena and processes. Tambov State University. - 2013. - №1. - P. 32-37.
2. Blankart C. Public finance in a democracy: an introduction to financial science / Per. with him. - Kyiv: Lybid, 2000. - 609 p.
3. P. Samuelson Economics / Paul Samuelson, W. Nordhaus; Per. anhl.- with N. : Williams, 2010. - 1360 p.
4. Theory Finance / Ed. V.N. Fedosov, S.I. Yuriya. - K. : Center of educational literature, 2010. - 576 p.
5. Chugunov I. Makogon V. Fiscal policy in terms of institutional reforms // Bulletin KNTEU. - 2014. - №4. - S.79-91.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Крикун Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, заступник директора Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Крикун Татьяна Ивановна, кандидат экономических наук, заместитель директора Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгово-экономического университета

DATA ABOUT THE AUTHOR

Krykun Tatiana Ivanovna, candidate of Economic Sciences, Deputy Director of the Research Financial Institute Kyiv National Trade and Economics University.

УДК 336.717.3

СТРАТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ ЯК ВЕКТОР ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

**Кужелєв М.О.,
Волкова В.В.,
Волкова Н.І.**

Предметом дослідження є залучення банками депозитних ресурсів з метою забезпечення ліквідності банківської системи та стабільності грошового обігу, як важелів економічного зростання в країні. Методологічною основою статті стали наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених, фундаментальні теоретичні положення економічної науки щодо залучення депозитних ресурсів та оцінювання їх впливу на грошову систему країни.

У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи: системний підхід – для розробки стратегії вдосконалення залучення банками коштів населення; формальної та діалектичної логіки, аналізу, синтезу, логічного узагальнення – для характеристики сучасних підходів до визначення сутності депозитної політики банку; групування і факторного аналізу – для виявлення внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на механізм залучення банками депозитних ресурсів і визначення особливостей їх прояву в сучасних умовах. Методи експертних оцінок, аналізу ієрархій, порівняння покладено в основу аналізу стану депозитів та розробки науково-методичного підходу до вибору стратегії банків з метою покращення банківської ліквідності та стабільності грошової системи країни; кореляційно-регресійний аналіз – для оцінювання макроекономічних чинників формування депозитного портфеля банківської системи України. У статті проведено оцінювання діяльності банків щодо формування депозитних ресурсів. Визначено, що основною метою депозитної стратегії банківських установ є залучення більшого об'єму грошових коштів за найменшою ціною. Виокремлено загальні і специфічні принципи формування стратегії залучення банками депозитів. Обґрунтовано необхідність створення нових видів депозитів, які були б цікавими для клієнтів і вигідними для банків. Доведено, що впровадження новітніх інструментів запозичення депозитних ресурсів дозволить не лише зменшити сукупний банківський ризик, підтримати фінансову стійкість та надійність банку, але й забезпечить стабільність грошової системи країни. Зроблено висновок, що запровадження та розширення інноваційних банківських послуг в процесі реалізації депозитної політики має поєднуватись із постійним вдосконаленням традиційних напрямів обслуговування клієнтів. Запропоновано впровадження організаційного, нормативно-правового та економічного механізмів залучення депозитних ресурсів задля підвищення ліквідності банків та забезпечення сталості національної грошової одиниці. Зазначено, що вихід на новий рівень здійснення депозитної діяльності